

Könyvismertetés.

Dr. Masznyik Endre, Jézus élete evangéliomi képekben. A munka első fele. A magyar prot. irod. társaság kiadványainak 19. kötete. Budapest. Hornyánszky 1906. 272 lap. Ára 3 korona.

Töredék, egy egésznek első fele áll ugyan előttünk, de már most is bizvást mondhatunk róla véleményyt. Annál inkább mert az első nagyobb magyar „Jézus élete“ ez. Fordított művekkel több ízben igyekeztek már a magyar néppel megismertetni Jézus életét, de eredeti alkotásra vállalkozni eddig nem igen mert senki. Aki vállalkozott is, inkább csak vázlatos, rövid vonásokban igyekezett valamelyes képet adni Jézusról. Pedig Jézus élete első sorban érdekli a keresztyén embert, sőt általában a művelt embert, mert hiszen a világ művelődésre való törekvését, egész gondolkodását és szellemi életének irányát a Jézus által hirdetett eszmék szabják meg. Ha mégis oly kevesen vállalkoztak eddig Jézus életének magyar lélekkel való eredeti feldolgozására, annak oka kétségtelenül az, hogy a feldolgozás szempontját eltalálni minden dologban nehéz, Jézus életének megírásánál pedig ez a döntő tényezők egyike.

Masznyik Endre dr. könyvben rögzítette meg azt a képet, a melyet komoly theologiai munkálkodás eredményeként magának Jézusról alkotott. „Vallást tett róla e könyvben“. Hitével rajzolta meg Jézus képét, „hittel hitnek, szívvel szívnek írta“. „Ne keresse ebben senki a tudós nagy apparatusát. Az állványok s mindenféle munkaszerek és eszközök jó részben eltűntek, de áll maga a hittel felemelt épület, áll a szentély: Jézus személyisége, élete“. A mint Luthert és Pált, úgy Jézust is a maga eredeti felfogásával állítja az olvasó elé. A mit lát, egészen az övé, a mit mond, meggyőződéssel mondja. S célja, hogy „a mit ő a tudós hitével emelt, abba a szentélybe olvasói is hittel lépjenek be, s abból hitben erősödvé térjenek meg“. Építeni akar hát. Eszköze erre az, hogy az egyszerűnek látszó adatokban is mindenütt rámutat „a Jézusban is csak a Krisztusra.“ „Mi őt az ő isteni fényében és dicsőségében szemléljük“.

Ez a szempont teszi érthetővé, hogy János evangéliomát ugyanolyan mértékben használja, s teljesen úgy értékeli, mint a synoptikusokat. Továbbá, hogy minden egyes részletnél a jelen-

tőség kimutatására fekteti a súlyt, s ezért szimbolizál is. Az építés célzata mellett ez ellen nem is lehet kifogást tenni, mert a szerző nem történetet akar írni, hanem a történeti adatokkal is csak Jézus jelentőségét világítani meg.

Eléri-e ezt a célját? Olvasva a könyvet, lehetetlen azt a vallomást nem tennünk, hogy igen. Az ember lelkét sokszor szinte megragadja az a közvetlenség, mely a könyvből mindenütt kisugárzik. Ehhez járul még a stílus eleveisége, sokszor rapszodikus rövidege, mely Masznyiknak minden iratát jellemzi. A ki nem a tudós szemüvegével olvassa ezt a könyvet, csakis épüléssel olvashatja el. De művét az író, a mint azt a bevezetésben határozottan ki is jelenti, nem is tudósoknak, nem is tudós apparátussal írta, hanem „hitből hitnek, szívből szívnek“ rótta össze minden sorát.

Mint építő irat értékes is. A Magyar Prot. Irod. Társaság hasznos könyvet ad vele a magyar közönség kezébe. De ép mert a szerző maga sem szánta tudós munkának, nem a tudományos könyvek sorozatában, hanem a Családi könyvtár könyvei között kellett volna kiadni, akkor lett volna a maga helyén és a maga környezetében.

Szerző bevezeteskép megfesti azt a történeti háttérrel, melyben Jézus fellépett. A különböző irányzatok között igen helyesen hangsúlyt helyez arra a kegyes „föld népére“ is, a mely Jézus munkásságának célja, közege és sikereinek megőrzője lett. Ezek kiemelésében szerzőt helyes érzék vezette. A tájékoztatás egyebekben is teljesen megfelel az építés céljainak.

Magában a tárgyalásban azonban itt-ott, ha nem is nagyon zavaró, de gondolkodó embernek mindjárt szembeötlő eltérések, sőt ellenmondások is akadnak. Így a mű elején Schneller betlehemi lelkész alaptalan felvétele után Józsefet és Jézust közműveseknek, a Vándorélet c. szakaszban pedig az összes hagyományoknak megfelelően ács mestereknek mondja. Hasonlóképp feltűnő a templomtisztításnak János evangélioma szerint való előrehelyezése, mert annak csakis a működés végén lehetett történnie, a mint azt a synoptikusok közlik. Az evangéliomi képek mindenike sincs azonos színekkel s azonos hangulattal megrajzolva. Látszik, hogy különböző alkalom, helyzet, idő és hangulat termette meg a képek sorozatát. Mégis egytől sem lehet megtagadni a kedvező hatást.

S e tekintetben e munkát nyereségnek kell tartanunk. Nagyon helyesen teszik lelkészeink, ha hiveiknek Masznyik e legjobbabb művét melegen ajánlják.

Raffay Sándor.

Lic. Dr. Georg Grützmacher: Hieronymus. Eine biographische Studie zur alten Kirchengeschichte. Berlin Trowitzsch & Sohn. I. Bd. Bis zum Jahre 385., 1901. (298 l.) Ára 6 márka. II. Bd. Von 385—400. 1906. (270 l.) Ára 7 márka.

Ezen mű első kötete már az 1901. évben jelent meg, mint a Seeberg és Bonwetsch által kiadott „Studien zur Geschichte der Theologie und der Kirche“ 6. kötetének egy része. Most a második kötetet a berlini Trowitzsch & Sohn cég vette kiadásba, mely az 1. kötetet is átvette. A 3. kötet remélhetőleg nem sokára fog napvilágot látni ugyanezen kiadó hivatalában.

A mű szerzője a szerzetesség történetének jól ismert bűvára, a heidelbergi egyetem tanára. Az ó-kori egyház történetében s így Hieronymusra vonatkozólag is Zöckler Hieronymus-monografiája (1865.) óta nagy haladás történt. Az újabb forráskiadások felhasználásának és a részletkutatások összefoglalásának tehát már itt volt az ideje, mikor a szerző műve megírására határozta el magát. És aki a szerző eddigi munkálkodását ismeri és jelen művét elolvasta, igazat fog nekünk adni, hogy erre alkalmasabb ember alig akadt volna. Az első fejezet tárgyalja Hieronymus életének forrásait, annak leveleit s egyéb írásait, azoknak kiadásait és más egyházatyák iratait, melyek róla szólnak és régi életrajzait. A második fejezet megállapítja a hős életének chronológiáját. Ezután következik maga az életrajz, mely szól (a 3. fejezetben) H. ifjúságáról (Stridonban, a római iskolában, Galliában), remeteéletéről (a 4. fejezetben: Antiochia, Chalcis) konstinápolyi (5. fejezet) és római tartózkodásáról (6 fejezet.) A Rómából való menekülés elbeszélésével záródik az első kötet. A második kötet leírja (a 7. fejezetben) H. utazásait, míg Bethlehembe jut. A 8. fejezet azután rajzolja Hieronymus első éveit a bethlehemi kolostorban és alaposan s behatóan foglalkozik hősének nagy irodalmi tevékenységével ezen időben. egyebek közt az ő híres biblia fordításával is. Végül a 9. fejezet szól H. életéről és munkásságáról az Origines-féle vitáig.

Jellemzésül álljanak itt a szerző műve 2. kötetének ezen végső összefoglaló szavai: „Ha végül visszapillantunk az első 15 évre 385—400, melyet H. a bethlehemi kolostorban töltött, látjuk, hogy a tudóst élete delelőjén mutatják nekünk. Ezek munkálkodásának legtermékenyebb évei, melyekben mindennek előtt legnagyobb művét, a biblia fordítását, melyet Rómában a négy evangéliom revidiójával megkezdett volt, majdnem teljesen befejezte. Ezen évekbe esik theologiai meggyőződésének jelentékeny változása is; Origenes lelkes követőjéből szigoru traditionalistává lett. Nem rögtön, hanem lassan állott be a változás. János jeruzsalemi püspöknek és salamisi Epiphaniusnak vitájában . . . az öreg eretnek bíró pártjára lépett és korábbi barátjával, Rufinnal való vitájában ünnepélyesen elvált a nagy alexan-

driniustól. Ezentúl a traditionalista theologia buzgó őrévé és egykori tanítója legszigorúbb ellenfelévé lett. Élete utolsó része haláláig 420-ban teljes az elkeseredett és elkeserítő küzdelmekkel. H. életének ezen szakáról a 3. kötet fog szólni.

Ezen 3. kötetet nagy érdeklődéssel várjuk. De addig is melegen ajánljuk e művet az érdeklődők figyelmébe, gondos tanulmányozásra, amelyet a mint tán a közölt kis próba is mutatja — teljes mértékben megérdemel.

A „Biblische Zeit- und Streitfragen“ 5 füzete: *Rich. H. Grützmacher*, Die Jungfrauengeburt. (Ára 60 fillér) A szerző rostocki tanár, Seeberg modern-positív iskolájának egyik legtehetségesebb tagja, aki úgy mint maga Seeberg is, szép, élénk s könnyen olvasható stílusával is tud hatni olvasójára. Ezen könyvének tárgyát is nagy ügyességgel tárgyalja és pedig előbb a források elbeszélései, majd az elbeszélések keletkezésének kimutatása alapján, hogy 1. hogy Jézusnak szűztől való születése ellen tisztán történeti szempontból sem a források, sem a vallástörténeti párhuzamos elbeszélések alapján érvelni nem lehet. Persze többet, mint „die geschichtliche Möglichkeit der jungfräulichen Geburt“ ő sem akar a történet útján állítani. Mert, amint 2. kimutatja, ezen lehetőséget „in eine Wirklichkeit oder Unwirklichkeit umzuwandeln, vermag nur die Weltanschauung. „A keresztyén ember hitében meg van annak alapja, hogy ő a szent írásnak Krisztus születéséről szóló elbeszéléseit igaznak tartsa. Nézetünk szerint Grützmacher füzetje a vállalatnak egyik legsikerültebb száma.

A 6. füzet: *Lic. W. Hadorn*: Die Apostelgeschichte und ihr geschichtlicher Wert. (Ára 48 fillér). Elég jól tájékoztat a népszerűség által vont határok közt azon problémákról, melyek e könyvvel kapcsolatban felmerültek. A szerző szól az Apc. könyvének szerzőjéről, kit Lukácsban ismer fel, a könyv forrásairól, céljáról és álláspontjáról és végül ír annak chronológiájáról, melyet a könyv végén aztán röviden össze is állít. A könyv apologetikai célja mellett is nyugodt, tárgyilagos hangon van írva, ami csak előnyére szolgál.

A 7. füzet: *Ewald* erlangeni tanártól való. A könyv címe („Der Kanon des neuen Testaments.“ Ára 60 fillér) nem egészen fedi a füzet tartalmát, amely egyúttal a szentírás tekintélyének kérdésével is foglalkozik. A szerző felelete ezen kérdésre olyan, hogy alig fog sokakat kielégíteni.

A 8. füzet-ben *Meyer* lelkes Jézus bűnnélküliségét („Die Sündlosigkeit Jesu.“ Ára 48 fillér) tárgyalja.

Kiemeljük a 9. füzetet, melyben az ősz exegeta *Weiss* berlini tanár védelmezi Péter első levelének hitelességét. („Der erste Petrusbrief und die neuere Kritik.“ Ára 72 fillér). A szerző négy fejezetben felel meg feladatának; az elsőben a levél olvasói szen-

vedéseinek minőségét kutatja, a másodikban nemzetiségüket, a harmadik fejezetben tárgyalja a levél címének hitelességét és végül a negyedikben Péter és Pál apostol viszonyát, hogy mind-ezen kérdések fejtegetésének eredménye gyanánt a levél hitelességét megállapítsa.

Végül a 10. füzetben kimutatja *Lemme* heidelbergi tanár, hogy Istennel való közösségünk csak a Krisztus által lehetséges („Brauchen wir Christum um Gemeinschaft mit Gott zu erlangen?“ Ara 60 fillér). Tehát elutasítja mindazon nézeteket, melyek Jézus megváltói és közbenjárói szerepét az evangéliomból vagy a vallásból ki akarják törölni.

A gyűjtemény összes füzetjei fontos és időszerű kérdésekkel foglalkoznak, azokra szakemberek adják meg a feleletet, amint azt a tudomány mai állása szerint a legjobb lelkiismerettel a keresztyén hittel megegyező módon adni lehet. Azért ajánljuk e füzeteket olvasóink figyelmébe, megjegyezvén még, hogy azok, akik az egész 12 füzetes gyűjteményt megrendelik, kedvezményes áron (minden füzet 48 fillérért, tehát az egész sorozatot 5 korona 76 fillérért) kapják meg. A gyűjtemény kiadója: Edwin Runge's Verlag in Gross-Lichterfelde bei Berlin.

Daxer Gy.

Debreceni Lelkészi Tár. Szerkesztette *S. Szabó József*, főlszentelt lelkész, debreceni kollégiumi tanár. IV. Ára kötve 10 korona. Debrecen, 1906. kiadja: Telegdi K. Lajos utóda, Eperjesy István könyvkiadóhivatala.

A debreceni főiskola lelkes, kiváló buzgalmú vallástanárának, *S. Szabó Józsefnek* keze alól gyors egymásutánban jelennek meg a „*Gyakorlati ev. ref. Papi Lexikon*“ kötetei, mert, imé, alig néhány év alatt immár a negyedik nagy kötetet adja ki belőle, bemutatván egy nagy sereg egyházi író szellemi termékét, ami, bizony —, minden ilyen dolgokkal foglalkozó ember igazat ad nekem, — sokkal nehezebb dolog, mintha valaki a saját munkáját rendezi sajtó alá.

Nekem jutott a szerkesztő úr szivességéből a szerencse, hogy a Lelkészi Tár közelebbi kötetét is én mutathassam be a tudományos theologiai közlöny hasábjain, — és midőn ugyanezt akarom tenni e negyedik kötettel is, előre jelzem, hogy csak általánosságban fogok beszélni, mert arra a Szaklapban sem hely, sem alkalom nincs, hogy hasábjain egy teljesen gyakorlati használatra szánt munkával behatóan foglalkozzunk.

A hatalmas, 628 lapra terjedő, igazán pompás kiállítású kötet tartalma a következő: I. Bibliamagyarázatok 5; II. Egyházi és szertartási beszédek. A) Beszédek ifjusági istentiszteletekre 5; — B) közönséges egyházi beszédek 13; — C) Ünnepi egyházi beszédek 15; — D) alkalmi beszédek 24; — E) keresztelési, F) konfirmációi, G) Úrvacsoraosztási beszédek 2—2; H) Esketési beszédek 4; — Gyászbeszédek és imák 11 munkával. III. A lelkigondozás

(cura pastoralis) körébe tartozó dolgozatok 2 munkával és a szerkesztőnek ide vágó eszméltető írása, egyes foglalkoztató tárgyak megjelölésével. IV. Imádságok, és pedig 7 halotti, 4 alkalmi imádság. V. különféle, 1 munkával. Vagyis van e kötetben összesen 97, legkülönbözőbb nemű egyházi dolgozat, és pedig 68 szerzőtől.

Azt hiszem, helyes dolgot cselekszem, — majd megmondom, hogy miért, — ha minden további jelzés nélkül leírom, a kötetben való következésük sorrendjében e szerzők neveit: Barakonyi Kristóf; Soltész Elemér; S. Szabó József; Csiky Lajos; C. Rácz Kálmán; Bányai Sándor; Adorján Ferenc; néh. Dobos János; Dr. Baltazár Dezső; Paulinyi Károly; Szakács Imre; Dávid Gyula; Szentimrey József; Vértessy Mór; Osváth Kálmán; Hajdú Péter; Vadas Gyula; Szabó József; Szűcs József; Illyés Endre; Csernák Béla; Péter Mihály; Fekete Gyula; Kiss Ferenc; Vásárhelyi Boldizsár; Harsányi Pál; Veress István; Csák Máté; Coréh Endre; Balogh Ferenc; Szele György; Csizmadia Lajos; Biky Károly; Madarász Imre; Nagy Béla; Szikszay András; Szabó Lajos; Gulyás Benő; Köblös István; Dr. Székely József; Csécsi Imre; Sipos József; Babay Kálmán; Dr. Márk Ferenc; Mindszenti Imre; Réz László; Olajos Pál, Szuhay Benedek; Kiss Lajos; Pap Károly; Vajda Károly; Péchy Árpád; Illyés János; Nánássy Lajos; Garzó Gyula; Dr. Erdős József; Lévy Lajos; Dombi Lajos; Szalóczy Béla; Nagy Károly; Kazay Sándor; Nagy István; Szabó János; néh. Mitrovics Gyula; Pálóczi Czinke István; Rácz István; Osváth Bertalan; Dr. Nagy Zsigmond.

E szerzők közül többen más-más nembeli egyházi dolgozatokat is írtak e kötetbe, Dobos János közönséges és alkalmi egyházi beszédeket; Csiky Lajos ifjúsági istentiszteleti beszédet és a lelkigondozás köréből két példát — imádságokkal és beszédekkel — a vallásos összejövetelek vezetésére; Csák Máté ünnepi és alkalmi egyházi beszédvázlatokat. Kiss Ferenc ünnepi, alkalmi egyházi beszédeket és egy reformáció emlékünnepe tartandó imádságot; Soltész Elemér bibliamagyarázatot, alkalmi egyházi beszédet és esketési liturgiát; Szentimrey József közönséges és alkalmi, Vásárhelyi Boldizsár és Csernák Béla ünnepi és alkalmi, Szabó József közönséges egyházi, esketési, hallotti beszédeket; Dombi Lajos gyászbeszédet és halotti imádságokat.

Azért tartottam pedig szükségesnek e nagy névsort közzétenni, mert nem lehet a magyar protestáns egyháznak olyan lelkésze, aki e sok név között jó ismerősrre ne találna, akinek szellemét a magáéhoz közelvalónak ismervén, annak terméke iránt ne érdeklődnék, és azt a maga és gyülekezetének lelke javára értékesíteni ne kívánná.

Az a nagy haszna van az ilyen egyházi beszéd- és imádságtárnak, hogy míg az egyes szerzők ilyen művei semmiesetre sem ragadhatják meg minden egyes olvasó, vagy tanulmányozó

lelkét, ebben meg okvetetlenül mindenki talál olyan munkálatot, amely az ő egyéniségének megfelel, s egybeállítva látván egy nagy gárda szellemi erőfeszítésének eredményét: jobban megismeri a maga erejét, és ennek esetleges fogyatkozásait is.

Emeli e kötet értékét több, külföldi író után, többnyire szabad fordításban adott egyházi és liturgiai beszéd vagy imádság közlése is.

Ez nem felel meg a mi, a szöveg kimerítő felhasználásának szabályáról alkotott képzetünknek, ha látjuk, hogy van e kötetben két olyan beszéd (a 29. és 34. lapokon), amelyeknek egy egész apostoli levél, illetőleg két hosszú bibliai rész a szövegük; az olyan túlrövid egyházi beszédek sem tudjuk erősen méltányolni, aminőkre a 175., 178., 452. lapokon találunk, — ámde ezek a tengerjő között elenyésző csekélységek, amelyeket épen csak azért említettünk föl, hogy kifogásoljunk is valamit e műben.

Meleg rokonszenvennvel üdvözljük a derék, a kiváló szerkesztőt, ki ennyi író egyházi embert össze tudott maga köré toborzani, s fölvitte őket a hegynek tetejére, hogy világoljanak mindenek javára.

Jó lélekkel mondhatjuk, hogy hazánk nyelvén ennél különb, vagy akár azt is mondhatjuk: ilyen értékű egyházi munkálattár még sohasem jelent meg. Nagyon melegen ajánljuk.

Csiky Lajos.